

Курсова робота
за 7 семестр 2020/2021 н. р.
студентки групи П - 416
заочної форми навчання
Дудяк Вікторії Богданівни

Науковий керівник:
Доцент кафедри практичної психології
Хавула Р. М.

На тему

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ САМОСТВЕРДЖЕННЯ У ПІДЛІТКІВ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	5
1.1 Систематизація підходів до вивчення явища «самоствердження» у наукових працях вітчизняних та зарубіжних психологів	5
1.2. Процес становлення самоствердження у підлітковому віці	9
1.3. Психологічні аспекти самоствердження особистості підлітка на основі реалізації основних форм та засобів	13
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ САМОСТВЕРДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	16
2.1. Методологічні основи емпіричного дослідження	16
2.2. Системно-структурний аналіз та інтерпретація отриманих результатів дослідження	
2.3. Методичні засоби роботи для активізації процесу самоствердження у підлітків	18
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	35
	39

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стрімкі перетворення сучасного суспільства ведуть до трансформації свідомості та самосвідомості громадян та спонукають молодих людей до пошуку нових шляхів самоствердження. Психологічна наука переживає досить складний період, за якого доросла спільнота не в змозі «запропонувати» молоді адекватні засоби для її самоствердження. В результаті цього особистість змушена самостійно здійснювати пошук шляхів входження у соціальний простір з тим, щоб нормативно самостверджуватися та самовизначатися в соціальному просторі.

У межах вікової та педагогічної психології провідні зарубіжні та вітчизняні дослідники по-різному трактують сутність поняття «самоствердження» і майже не висвітлюють форми і засоби цього процесу. Так, А. Адлер вважав, що прагнення до самоствердження – це мотиваційний атрибут особистості підлітка, за наявності якого актуалізується процес його самоствердження в групі [1]. За аналізом роботи Е. Фромма відстежуються особливості «самоствердження» людини у контексті з проявами ієрархії соціальних потреб: співчуттям, схваленням, довірою, лідерством та престижем і саме в процесі реалізації зазначених потреб виявляється самоздійснення особистості підлітків, котре визначає певні форми їх самоствердження в соціальному просторі [36]. Вагомого значення для становлення самоствердження особистості в період дорослішання набуває реалізація її засобів утвердження «Я» в мікро- чи макросередовищі. І.Булах [7] виявила, що підлітки у своєму арсеналі взаємодій здатні використовувати різноманітні форми (саморозкриття, впевненість, співтворчість) утвердження «Я», презентуючи себе в референтній групі. О. Жизномірська досліджувала сутність, зміст та механізми самоствердження особистості періоду дорослішання [13].

Однак, попри значну розробленість окресленої проблеми, аналіз літератури засвідчує, що процес самоствердження у підлітковому віці вивчено недостатньо. У зв'язку з цим виникає необхідність проведення теоретичного аналізу і організації спеціальних досліджень, спрямованих на вивчення цього феномена та його впливу на розвиток особистості загалом.

Отже, соціальна значущість та недостатнє наукове вивчення зазначеної проблеми зумовили вибір теми курсової роботи: **«особливості процесу самоствердження у підлітків»**.

Мета дослідження - теоретично проаналізувати та емпірично дослідити психологічні особливості процесу самоствердження у підлітковому віці.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан розробки проблеми самоствердження підлітків у зарубіжній та вітчизняній психології.
2. Підібрати та апробувати психодіагностичні методи дослідження процесу самоствердження особистості осіб підліткового віку.
3. Емпірично дослідити психологічні особливості самоствердження у підлітків.
4. Обґрунтувати методичні засоби роботи для активації процесу самоствердження підлітків.

Об'єктом нашого дослідження є феномен самоствердження особистості підліткового віку.

Предмет дослідження - психологічні аспекти самоствердження та можливості активації процесу самоствердження підлітків.

Методи дослідження. *теоретичні* - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація наукової літератури з проблеми дослідження; *емпіричні* – спостереження, опитування, констатувальний експеримент, а також психодіагностичні методики: «Визначення прагнень до саморозкриття, самовизначення, самореалізації, самоствердження підлітків» запропонована М. Савчином, модифікована О. Жизномірською; Асоціативний Тест» (ЕАТ), «Визначення форм самоствердження у соціальних взаємодіях підлітків», опитувальник «Самоствердження особистості підлітка». Емпіричне дослідження специфіки самоствердження особистості молодшого і старшого підліткового віку здійснювалось у 2020 році на базі Середньої школи №1 імені Т. Г. Шевченка, м. Самбір.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що вивчено проблемні питання самоствердження сучасної молоді, здійснено теоретичний аналіз наукових джерел дослідження самоствердження підлітків у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Вказується, що самоствердження особистості підлітка відбувається на основі реалізації певних форм та засобів. Описуються основні різновиди засобів самоствердження, а саме позитивні та негативні, а також аргументовано, що становлення «Я» підлітка невід'ємно пов'язане з його формами та засобами самоствердження в соціальному просторі.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У сучасній психологічній науці, процес становлення самоствердження особистості ідентифікується з прагненнями до саморозкриття, самоцінності, самоздійсненні, самореалізації власних потенціалів у різних її взаємодіях.

Процес самоствердження молодших і старших підлітків пов'язаний з тим, що вони самостверджуються за допомогою прагнень морально-ціннісного, інтелектуального егоцентризму, презентування власного «Я» перед значущими однолітками та друзями, здобуття авторитету та престижності в своєму класі та товаристві референтних осіб, досягненні бажаних результатів у певній діяльності.

Становлення самоствердження підлітків відбувається за допомогою використання ними певних форм та реалізації засобів, які залежно від вікових та гендерних їх особливостей можуть набувати різної модальності. Процес самоствердження є найдієвішим у плані «саморозвивальних внесків», як у внутрішній, так і зовнішній світ особистості, її ціннісних досягнень – від безпосереднього самотворення до безумовної самореалізації. У зв'язку з цим особистісне становлення «Я» підлітка невід'ємно пов'язане з формами та засобами його самоствердження в соціальному просторі.

Методичний арсенал, який створений та апробований в ході експериментального дослідження специфіки самоствердження молодших і старших підлітків, дав змогу отримати соціально-психологічну картину самоствердження, виявити конструктивні та деструктивні форми й позитивні та негативні засоби самоствердження підлітків, визначити динаміку процесу самоствердження молодших і старших підлітків, їх гендерні відмінності.

Становлення самоствердження підростаючої особистості здійснюється за рахунок демонстрування самому собі та оточуючим розмаїття форм і засобів самоствердження починаючи з раннього віку, але чітких обрисів у них набуває вже з молодшого підліткового віку. Це пов'язано з віковими та психофізіологічними особливостями в період дорослішання: у 10–13 років підлітки за допомогою конструктивних форм самоствердження: впевненості в собі, саморозкриття особистісних потенціалів, емпатійності, співтворчості, більше відчувають власне захоплення собою; у 13–15 років, підлітки обирають дещо інші конструктивні форми самоствердження за допомогою чого досягають позитивного схвалення себе,

популярності у своєму класі, здобувають престиж у шкільному середовищі, займають певний соціальний статус у референтному оточенні.

Саме молодші підлітки, зокрема дівчата намагаються визначитися за допомогою конструктивних форм самоствердження: прагнуть показати себе дорослими, розкомплексованими, виявляють бажання утверджуватися серед інших власних думок і позицій; багатогранно себе презентують, емпатійно ставляться до своїх однокласників, друзів, учителів; більше зосереджують увагу на шкільних результатах, ніж особистісному «образі-Я», демонструють почуття довіри до навколишніх, а також проявляють власну обізнаність, кмітливість, старанність перед іншими; творчо працюють над вирішенням труднощів шкільного змісту. В окремих випадках таки вдаються до негативних засобів самоствердження, як-от: аморальних вчинків з метою привернення до себе уваги; проявляють амбівалентність почуттів, бажань і переживань. На відміну від дівчат, у хлопців спостерігаються деструктивні форми самоствердження: егоцентричність у вчинках, діях; презентують самовпевненість у власних можливостях, частіше, ніж дівчата вихваляються, використовують ненормативне мовлення (сленг), зухвало поводяться в класі.

У старших підлітків, зокрема дівчат спостерігаються інші конструктивні форми самоствердження: вони більше виявляють бажання здобувати авторитет у класі, прагнуть налагодити міжособистісні взаємини з групою однолітків, які б підтримували їх у всіх починаннях, вимагають від дорослої спільноти позитивного схвалення себе як особистості. Поряд з цим учні цього віку проявляють себе і за допомогою позитивних засобів самоствердження: частіше прагнуть бути самостійними, старанними, активними у своїх шкільних справах, намагаються сумлінно виконувати доручення вчителів та батьків. Ми переконані в тому, що не можна безапеляційно стверджувати, що частина молодших підлітків (дівчат і хлопців) є більш конструктивними у всіх аспектах життєвого простору, а частина старших підлітків (дівчат і хлопців), є більш деструктивними. Варто підкреслити, що в більшості випадків самоствердження підлітка залежить від тих соціальних умов, у яких перебуває підліток, і які, саме він «вибере» форми та засоби для особистісного становлення «Я»- самоствердження.

Активізація становлення конструктивного самоствердження досягається в процесі використання методичних засобів роботи для активізації процесу самоствердження у підлітків.